

ks. Czesław Rychlicki

Uniwersytet M. Kopernika w Toruniu

Papieska Akademia Teologiczna w Watykanie

Arcybiskup Edward Ozorowski w dialogu teologii z Magisterium Kościoła

ARCHBISHOP EDWARD OZOROWSKI VS. THE DIALOGUE BETWEEN THEOLOGY AND THE MAGISTERIUM OF THE CHURCH

In his multiannual research and didactic work Archbishop Edward Ozorowski refers to the Truth that has been conveyed to us in the Word of God, in the living Tradition of the Church and updated today by the authentic Magisterium of the Church. It shows that theology cannot be cultivated outside, or even contrary to the experience and the life of the Church. It has got its ecclesiastical dimension. The Archbishop's service to the truth is strengthened by his share in the episcopal office, which leaves its mark on the theology he cultivates and his attempts to show the true face of God.

Key words: theology, the Magisterium of the Church, the Truth, dialogue, research.

Osoba Profesora i formacja intelektualna

Książd prof. dr hab. Edward Ozorowski, aktualny Arcybiskup Białostocki, urodził się 1 maja 1941 roku w Wólce Przedmieście k. Białegostoku. W roku 1958 uzyskał świadectwo dojrzałości i podjął sześćioletnie studia teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym w Białymstoku. Po otrzymaniu święceń kapłańskich w roku 1964

kontynuował studia specjalistyczne z teologii dogmatycznej w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, gdzie uzyskał:

- tytuł zawodowy magistra teologii (1967 r.);
- stopień naukowy doktora nauk teologicznych (1970 r.) na podstawie rozprawy: *Nauka współczesnych teologów katolickich o kulcie Świętych w życiu Kościoła pielgrzymującego – od Mystici Corporis do Vaticanum II*;
- stopień naukowy doktora habilitowanego (1976 r.), na podstawie dorobku naukowego i rozprawy: *Eklezjologia unicka w latach 1596-1720*.

W roku 1970 został zatrudniony na Wydziale Teologicznym w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (obecnie Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego), gdzie stopniowo uzyskał:

- stopień naukowy docenta (1978 r.);
- tytuł naukowy profesora nadany przez Radę Państwa (1987 r.);
- stanowisko profesora zwyczajnego ATK (UKSW) (1995 r.).

W roku 1979 ks. profesor E. Ozorowski został mianowany przez Papieża Jana Pawła II biskupem tytularnym Bitetto i pomocniczym w Białymstoku, a przez bp. białostockiego powołany na rektora Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku, pełniąc to stanowisko do roku 1992 i sprawując jednocześnie urząd wikariusza generalnego Archidiecezji.

W roku 1992 abp białostocki powołał bp. E. Ozorowskiego na stanowisko przewodniczącego Rady Naukowej ds. Kolegium Teologicznego i Studiów Teologicznych w Białymstoku, czyniąc go w ten sposób odpowiedzialnym za formację teologiczną osób świeckich i duchownych w Archidiecezji Białostockiej.

Obowiązki duszpasterskie i administracyjne w Białymstoku nie osłabiły w niczym pracy naukowej i dydaktycznej ks. bp. prof. E. Ozorowskiego. Owszem, zostały one dobrze wykorzystane na odcinku dydaktycznym. I tak, w Instytucie Studiów nad Rodziną, na Wydziale Teologicznym UKSW w Warszawie pełnił przez długie lata funkcję kierownika Katedry Teologii Dogmatycznej Małżeństwa i Rodziny, a na Uniwersytecie w Białymstoku kierował Katedrą Teologii Katolickiej. Teren jego zajęć dydaktycznych obejmuje:

- UKSW w Warszawie
- Uniwersytet w Białymstoku
- Wyższe Seminarium Duchowne w Białymstoku
- Wyższe Seminarium Duchowne w Sankt Petersburgu
- Papieski Wydział Teologiczny – Sekcja św. Jana Chrzciciela w Warszawie.

Jest on członkiem:

- Komisji Nauki Wiary Episkopatu Polski
- Komisji Kultu i Dyscypliny Sakramentów Konferencji Episkopatu Polski
- Zespołu KEP do spraw Sanktuariów w Polsce
- Polskiego Towarzystwa Teologicznego
- Towarzystwa Mariologicznego
- International Biographical Centre, American Biographical Institute (ABI), Geographical Society.

Za swoją aktywną działalność naukową i ekumeniczną otrzymał nagrodę indywidualną MEN (1991), złoty medal Research Fellow ABI (1992) i Nagrodę im. W. Pietrzaka (2002 r.), nadaną przez „Civitas Christiana”.

Jako wytrawny znawca myśli teologicznej pełnił funkcję sekretarza naukowego czasopisma „*Studia Theologica Varsaviensia*” (1970-1979), redaktora „*Studiów Teologicznych: Białostocko-Drohiczyńsko-Łomżyńskich*” (1983-1992). Ponadto był współredaktorem „*Słownika Teologów Katolickich*” (tom I-IV). Był również organizatorem i czynnym uczestnikiem licznych konferencji, sympozjów i kongresów naukowych w kraju i za granicą: Rzym – 1989; Rimini – 1991; Edmonton – 1992; Jerozolima – 1994; La Thuil – 1994.

Dnia 21 października 2006 roku prof. bp E. Ozorowski został mianowany przez papieża Benedykta XVI Arcybiskupem Metropolita Białostockim.

W roku 2007 otrzymał doktorat honoris causa Uniwersytetu w Białymstoku.

Działalność naukowa i oryginalność myśli teologicznej

Na działalność naukową abp. E. Ozorowskiego składa się ponad 1250 opublikowanych pozycji, z których ok. 30 stanowią pozycje książkowe, a pozostałe publikacje to: artykuły, recenzje książek, hasła z zakresu nauk teologicznych, hasła osobowe, opublikowane przemówienia, odezwy administracyjne.

Istotna problematyka podejmowana przez Teologa białostockiego dotyczy eklezjologii i tematyki z nią integralnie związanej, a stanowi ją: chrystologia, mariologia i nauka o sakramentach.

W eklezjologii, ujętej zarówno w wymiarze ściśle teologiczno-naukowym jak i duszpasterskim, abp E. Ozorowski stara się ukazać Kościół w roli historiozawcznej, jako powołany przez Boga istotny środek do

realizowania w historii Jego planu zbawczego wobec człowieka i świata¹. W obrazie Kościoła omawiany Teolog dostrzega nie tylko wspólnotę wierzących, ale również jej element strukturalny i operatywny. W Kościele, jako wybranym przez Boga „narzędziu” zbawienia, znajdują się istotne elementy życia nadprzyrodzonego: Słowo Boże i sakramenty, a wśród nich szczególne miejsce zajmuje Eucharystia². Właśnie Eucharystia, jako źródło życia nadprzyrodzonego, jest tym ziarnem, które wraz z realizowaniem przez człowieka wezwania Stwórcy prowadzi stworzenie do swego celu, jakim jest „odtworzenie obrazu Boga”. Ta rzeczywistość realizuje się szczególnie w życiu świętych³. Wydaje się, że zainteresowanie kultem świętych, a zwłaszcza męczenników, wpływa u naszego Teologa zarówno z potrzeb intelektualnych, osobistych przeżyć rodzinnych, jak również duszpasterskich. Okazuje się bowiem, że ta problematyka podjęta już w rozprawie doktorskiej stała się aktualna duszpastersko u Profesora jako biskupa, który pragnie utrwalić w historii i w życiu wiernych pamięć o męczennikach tamtych stron Rzeczypospolitej i Kościoła.

Obok obiektywnie teologicznych motywów także uwarunkowania lokalne stały się dla Arcybiskupa i Teologa bodźcem do podjęcia teologicznych badań i ich publikacji w zakresie problematyki miłosierdzia Bożego. To przecież Białystok i tamtejszy ks. Michał Sopoćko oraz s. Faustyna Kowalska znani są w historii współczesnej jako pewnego rodzaju teologiczne symbole kultu Miłosierdzia Bożego. Podejmowanie tej problematyki przez biskupa Kościoła lokalnego w pismach i w żywym słowie świadczy o jego wrażliwości na znaki czasu, zwłaszcza w miejscu z nimi związanym.

Z duchem wdzięczności Arcybiskupa za osoby inspirujące aktywność w rozwijaniu tego kultu idzie w parze jego humanistyczny rys charakteru, jakim jest pamięć i wdzięczność wobec ludzi, którzy wnieśli swoją działalnością poważny kapitał duchowy i kulturowy w życie konkretnych osób i społeczeństwa. O tym świadczą m.in. opublikowane teksty Profesora: *Pamięć wdzięczności początkiem. O ludziach mi bliskich*, Białystok 1995, i olbrzymia seria biogramów teologów polskich, zawartych w *Słowniku polskich teologów katolickich*, Warszawa 1981-1985.

¹ Por. E. Ozorowski, *Kościół. Zarys eklezjologii katolickiej*, Wrocław 1984; tenże, *Piotrowe dziedzictwo – Rozważania majowe*, Białystok 1991.

² Por. tenże, *Eucharystia w nauce i praktyce Kościoła katolickiego*, Poznań 1990.

³ Por. tenże, *Eklezjalne aspekty kultu świętych w nauce współczesnych teologów katolickich*, [w:] *Studia teologiczno-dogmatyczne*, t. 1, Warszawa 1974, s. 5-135.

W tym fakcie należy uznać wewnętrzną cechę wrażliwości i poczucia odpowiedzialności Teologa i Biskupa za strzeżenie skarbcza myśli i kultury ludzi Kościoła, którzy swoją myślową aktywnością i codziennym postępowaniem ubogacali także kulturę własnego narodu.

Na analogicznej płaszczyźnie szacunku i wrażliwości Profesora na prawdę odkrywaną i wyrażaną przez człowieka plasuje się jego teologiczne pragnienie odkrywania natury Boga, czego wyrazem jest pozycja *Bóg jest miłością. Misterium Ojcostwa Boga* (Białystok 1999). Refleksja w niej wyrażona dotyka niemal fizycznie aktualnej sytuacji człowieka. Gdy chrześcijanin podejmuje szereg akcji „w imię Ojca”, uznając w Bogu Jedynym w Trójcy osób źródło i cel całej rzeczywistości stworzonej, to trzeba zauważyć, że dziś takie przekonanie jest coraz bardziej kontestowane, przynajmniej w niektórych środowiskach. Jedną z trudności, może najbardziej radykalna, ma korzenie teoretyczne, ale konsekwencje tego są praktyczne. Chodzi o trudności występujące u osób, które w oparciu o ich refleksję nad językiem wyrazu napotykały na niepokonywalne trudności w uznaniu Boga, a tym bardziej Jego ojcostwa. Dla uważających się za wierzących taka sytuacja może stanowić prawdziwe wyzwanie i dobrą okazję do refleksji nad własnym wyrażeniem wiary.

Obok trudności wywodzącej się z religijnej refleksji nad sensem „ojcostwa Boga”, inna trudność ma swoje podłoże w psychice człowieka, zarówno na płaszczyźnie indywidualnej jak i zbiorowej, prowadząc go często do ateizmu. Mają na to wpływ ciągle obecne idee oświeceniowe, które dążą do uwolnienia człowieka od wszelkiej niezależnej „opieki”, która stanowiłaby przeszkodę w osiągnięciu przez niego dojrzałości, rozumianej jak standard w obronie własnej godności.

W kontekście aktualnie doświadczanej sytuacji religijnej, która ma niewątpliwie wpływ na życie codzienne jednostki i społeczeństwa, abp E. Ozorowski w oparciu o świadectwa biblijne stara się ukazać prawdziwe oblicze Boga. Nie ogranicza się do „okrągłych” stwierdzeń teologicznych, ale w oparciu o progresywne wydarzenia historiozbowcze dochodzi do ukazania prawdziwie ojcowskiego oblicza Boga. Wartość tego dyskursu jest nie tylko teologiczna, ale wręcz egzystencjalna. Chodzi w nim bowiem nie o teoretyczne jedynie odkrywanie natury Boga, ale o Jego relacje do świata. W tych relacjach ważny jest stosunek Boga do ludzkiego cierpienia, które stawia człowieka, także wierzącego, wobec pytania: jak można pogodzić istnienie wielowymiarowego zła z istnieniem Boga, który z natury swej powinien być nieskończenie dobry i wszechmocny? Jak można wierzyć, że Bóg jest Ojcem pragnącym dobra dla swojego stworzenia, podczas gdy dochodzi do niszczących

człowieka i jego otoczenie kataklizmów naturalnych, czy do różnego typu przemocy wobec osób bezbronnych?

Podjmując różne próby dania odpowiedzi na te pytania ks. profesor E. Ozorowski, jako teolog i biskup dochodzi do wniosku, że wiara chrześcijańska opiera się na przekonaniu, iż objawienie prawdziwego oblicza Boga osiąga swój szczyt w wydarzeniu Jezusa Chrystusa, w tym również „ojcowskie” oblicze Boga (por. J 14, 9-12). Jest w tym konsekwentna logika wiary i rozumu. Skoro bowiem chrześcijanin przyjmuje w wierze, że człowiek został stworzony przez Boga na Jego „obraz”, a tym „obrazem” jest Chrystus, to logiczny jest wniosek, że człowieka nie można zrozumieć w pełni bez odwołania się do Chrystusa (por. Kol 1, 15-17).

Arcybiskup E. Ozorowski akcentuje tę myśl jako zrozumiałe dla chrześcijanina przesłanie wiary, a dla każdego człowieka myślącego jako logiczną konsekwencję przyjętego założenia. Ten wniosek teologiczny, a ściślej chrystologiczny, stoi u podstaw także innych wypowiedzi Biskupa Profesora, dotyczących miejsca i roli Maryi – Matki Jezusa i godności kobiety w jej różnych wymiarach życiowego powołania. W klimacie nieraz czysto ambicjonalnych, a nie merytorycznych przejawów poglądów na rolę kobiety w społeczeństwie, abp profesor E. Ozorowski stara się oceniać wartość kobiety w świetle nauki chrześcijańskiej. Jakkolwiek rozpatruje jej godność kobiecą i macierzyńską w relacji do osoby Maryi, Matki Jezusa, to podstawę teologiczną tej godności odnajduje w akcie powołania człowieka do istnienia na zasadzie równości mężczyzny i kobiety (Rdz 1, 26-27)⁴.

Autor obrazu kobiety, jako żony i matki, ukazuje w nauczaniu Jana Pawła II pewnego rodzaju odrodzenie idei powołania kobiety do rzeczywistości, w jakiej Bóg pragnie ją widzieć. Moment stworzenia człowieka w wydaniu mężczyzny i kobiety na „obraz” Boga, stanowi podstawę pełnej godności kobiety. Idea obrazu Bożego w człowieku staje się w *Piśmie Świętym*, oraz w teologii i w nauce Kościoła, kryterium szczególnej, wręcz świętej godności osoby ludzkiej. Na tym kryterium opiera się także nauka o godności kobiety i jej równości z mężczyzną.

Kościół w swojej nauce o wielkości kobiecego powołania odwołuje się do osoby Maryi, Matki Jezusa, jako szczególnego wzoru dla każdej kobiety. Niektóre ruchy odrzucają tego rodzaju wzór nie uznając motywów chrześcijańskich i wartości proponowanych przez Chrystusa. Dla

⁴ Por. E. Ozorowski, *Maryjny rys kobiecości kobiety jako dziewicy*, ST B – D – Ł., 13; tenże, *Maryjny rys kobiety jako matki w nauczaniu Jana Pawła II*, ST B – D – Ł., 18 /2000.

chrześcijańskiej kobiety są to jednak podstawy wypływające z wiary i do nich odwołuje się abp E. Ozorowski w swojej refleksji.

Ksiądz prof. E. Ozorowski, jako wykładowca w Instytucie Studiów nad Rodziną i biskup, któremu zależy na właściwym funkcjonowaniu istotnej komórki społeczeństwa, którą stanowi małżeństwo i na nim oparta rodzina, podejmuje z wielkim zaangażowaniem tę problematykę. Rodzina jest przez niego widziana nie tylko w aspekcie teologicznym, jako dobra rzeczywistość chciana przez Stwórcę i przekazana człowiekowi, ale widzi w niej podstawową instytucję w kształtowaniu osoby i społeczeństwa. Stąd wypływa jego troska o trwałość rodziny i zapewnienie jej przez samo społeczeństwo statusu istotnego dziedzictwa całej ludzkości⁵.

W swojej refleksji nad naturą małżeństwa i jego misją Profesor i Biskup jest bardzo jasny i dokładny, gdy mówi, że ojcostwo i macierzyństwo są wyrażeniem miłości małżeńskiej. W dzisiejszym klimacie, nie zawsze właściwie rozumianej wolności, gdy pod różnymi formami projektów kulturowych i politycznych zdąża się do prywatyzacji małżeństwa, podobnie jak religii i wiary, ks. profesor E. Ozorowski wyraźnie przypomina o jedynym możliwym do zaakceptowania – przez wierzących i ludzi poprawnie myślących – modelu rodziny, opartym na związku mężczyzny i kobiety⁶.

Co stanowi o oryginalności uprawianej przez abp. prof. E. Ozorowskiego teologii?

Przede wszystkim jest to teologia oparta na obiektywnych źródłach poznania teologicznego. Znaczący jest teologiczny wkład Biskupa Białegostoku szczególnie w eklezjologię i sakramentologię. Refleksja w tej dziedzinie zdaje się wypływać z osobistej głębokiej wiary naszego Teologa i jego poczucia odpowiedzialności za duchową formację chrześcijanina.

Bardzo znaczące miejsce w teologii abp. E. Ozorowskiego zajmuje również kult Świętych i Miłosierdzia Bożego. Mając na uwadze soborowe wypowiedzi na temat kultu Świętych (*LG VII*) w Kościele katolickim, abp E. Ozorowski przywołuje wskazania Soboru Watykańskiego II, który sankcjonując prawo dla tego kultu przestrzega przed jego nadużyciami, zaznaczając, że pozostaje on zgodny z nauką Kościoła o jedynym pośrednictwie zbawczym Chrystusa, w którym inne formy pośrednictwa są traktowane jako pośrednictwo udziału.

⁵ Por. E. Ozorowski, *Małżeństwo i rodzina w zamyśle Bożym*, Warszawa 2009.

⁶ Por. tenże, *Małżeństwo jako związek mężczyzny i kobiety*, „Studia nad Rodziną”, 8 /2004, nr 1.

Obecność w dialogu

Bogata działalność naukowo-dydaktyczna prof. abp. E. Ozorowskiego, przekazana w licznych publikacjach i na wykładach prowadzonych w wielu ośrodkach uniwersyteckich w kraju i za granicą, upoważniają do szczególnego szacunku za jego ważne i twórcze miejsce w dialogu teologii z Magisterium Kościoła. Gdy myślę nad syntetyczną oceną jego postawy i działalności naukowej, to jawi mi się konieczność odwołania się do tych wymogów, jakie stawia Instrukcja Kongregacji Doktryny Wiary *O kościelnym powołaniu teologa* (24.05.1990). W jej świetle odczytuję, że prof. abp E. Ozorowski od początku swojej teologicznej formacji intelektualnej i przez długie lata pracy naukowo-dydaktycznej postrzega teologię jako cenny dar i zarazem duży problem dla Kościoła.

Teologię jako dar postrzega on poprzez pryzmat materiału i refleksji, jaka ożywia ciągle dzieje Kościoła i bez której byłaby niemożliwa odnowa teologicznego myślenia, co stało się udziałem ostatniego Soboru. Świadom swojego udziału w tym zadaniu dla Kościoła, Arcybiskup niestrudzenie prowadzi teologiczne badania naukowe, które pozwalają mu przekazywać naukę Chrystusa w coraz bardziej dostępnej formie współczesnemu człowiekowi.

Z drugiej strony, teologia stanowi także poważny problem dla Kościoła. Wynika to stąd, iż niektórzy teologowie traktują własne sądy jako stanowisko obiektywne, nieraz pozostając w sprzeczności z pilnie strzeżoną tradycją chrześcijańską i stanowiskiem Kościoła. Powoduje to zamieszanie wśród ludu, który nie orientuje się często w stanowiskach zajmowanych przez teologów, często bardzo zamkniętych i ostrych. Dlatego jest konieczny eklezjalny wymiar teologii, która nie może być uprawiana poza, czy wbrew doświadczeniu i życiu Kościoła, gdyż jej wartość pochodzi ze służby wobec Kościoła jako Ludu Bożego.

Przypatrując się postawie abp. i prof. E. Ozorowskiego w tym kontekście, widzę jasno, że w całym swoim badaniu naukowym i posłudze dydaktycznej traktuje on teologię jako służbę Prawdzie, którą jest Chrystus. Nie jest to służba prawdzie częściowej, nieraz wieloznaczej, jaka jest udziałem poszczególnego teologa czy poszczególniej kultury, konkretnego okresu historii, ale służba tej Prawdzie, jaka została nam przekazana w Słowie Bożym i w żywej Tradycji Kościoła, a teraz jest aktualizowana przez autentyczne Magisterium Kościoła.

Świadomość tak rozumianej służbie Prawdzie jest spotęgowana udziałem Profesora w urzędzie biskupim, którego świadomość wyciska swoje piętno na uprawianej przez niego teologii. Skoro bowiem natura uprawianej przez teologa pracy musi odciskać na sobie pieczęć kościelną, to tym bardziej, gdy teologię uprawia biskup.

Znając abp. E. Ozorowskiego od początku jego kapłaństwa i rozpoczynanych razem z nim studiów uniwersyteckich, w przekonaniu oceniam, że jest to Teolog zrównoważony, w sensie spokojnego i twórczego łączenia bogatego dorobku Tradycji Kościoła i wiary ze współczesnymi prądami teologicznymi, bez szukania nowości dla nich samych. Jest to Teolog spokojnego i owocnego poszukiwania i wyjaśniania prawdy. Dobrze wykształcony przekazuje wiedzę teologiczną w ośrodkach współczesnej formacji teologicznej, ważnych także dla europejskiej kultury ogólnej.

Z doświadczenia osobistego i z obserwacji mogę z przekonaniem powiedzieć, że prof. abp E. Ozorowski posiada w sobie naturalną postawę otwarcia na drugiego człowieka i ducha wspólnotowego. Treść wykładu przekazuje językiem współczesnym w łączności z wiarą Kościoła. Jako człowiek dialogu przyjmuje z kultury swojego otoczenia elementy, które pozwalają mu lepiej przedstawić poszczególne aspekty tajemnic wiary. Ma to poważne znaczenie w konkretnym środowisku jego życia i pracy, które wymaga zdecydowanie dobrze uformowanej postawy ludzkiej i ekumenicznej.

Dzięki naturalnym cechom charakteru i dobrej formacji teologicznej z powodzeniem abp prof. E. Ozorowski realizuje swoją pracę duszpasterską w środowisku religijnie wymagającym postawy ekumenicznej. I to jest również wielki jego wkład pozytywny dla dobra Kościoła, społeczeństwa i Narodu.

W takim kontekście naukowo-kulturowym, w kontekście wiary i odpowiedzialności za własną i innych prawdziwie ludzką i chrześcijańską formację, wyrażam głębokie uczucia szacunku dla Profesora i Arcybiskupa E. Ozorowskiego w pięćdziesiątą rocznicę jego święceń kapłańskich. Jest to z pewnością moment wdzięczności wobec Pana całej historii i naszej osobistej za dochowanie wierności wobec zobowiązań przyjętych w dniu Święceń.

Słowa kluczowe: teologia, Magisterium Kościoła, Prawda, dialog, badania naukowe.